

ARBEID VAN GEVANGENEN

EN

VRIJE ARBEID.

AKADEMISCH PROEFSCHRIFT

DOOR

M. H. DE BONVOUST BEECKMAN.

ARBEID VAN GEVANGENEN

EN

VRIJE ARBEID.

ARBEID VAN GEVANGENEN

EN

VRIJE ARBEID.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

Doctor in de Rechtswetenschap,

AAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM,

OP GEZAG VAN DEN RECTOR-MAGNIFICUS

DR. B. J. STOKVIS,

Hoogleeraar in de Faculteit der Geneeskunde,

IN HET OPENBAAR TE VERDEDIGEN

OP

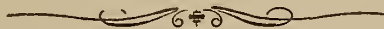
Vrijdag 19 Februari 1892, des namiddags ten 4 ure,

IN HET UNIVERSITEITSGEBOUW,

DOOR

MARTINUS HENRICUS DE BONVOUST BEECKMAN,

GEBOREN TE NOORDWIJKERHOUT.

AMSTERDAM,

ROELOFFZEN & HÜBNER.

1892.

Aan mijne Ouders.

INHOUD.

Blz.

INLEIDING.

Tot de vele quaestiën, waarop men tot nu tevergeefs getracht heeft een afdoend antwoord te geven, behoort ook de vraag, waarop mijne aandacht werd gevestigd, toen ik voor het door mij te schrijven proefschrift mijne keuze van onderwerp moest bepalen: „Op welke wijze moet de arbeid in de gevangenissen geregeld worden, opdat daardoor zoo min mogelijk de vrije arbeider en de vrije industrie in 't algemeen benadeeld worden"?

Deze vraag wekte al dadelijk mijne belangstelling en zoo besloot ik mijne krachten te beproeven aan het geven van een althans eenigszins bevredigend antwoord.

Bij het formuleeren van de vraag meende ik al dadelijk voor een illusie te moeten waarschuwen. Wat zal, zoo vroeg ik, kunnen geschieden, opdat

de vrije arbeider »zoo min mogelijk« worde benadeeld. Dit toch zal door iedereen en dus ook door mij moeten worden erkend, dat het vinden van een middel om bij den arbeid der gevangenen alle concurrentie met den vrijen arbeid uit te sluiten, eene onmogelijkheid is.

Velen hebben reeds getracht om die concurrentie zooveel doenlijk te verminderen, hetgeen tengevolge heeft gehad, dat met betrekking tot de regeling van den gevangenis-arbeid verschillende stelsels zijn verdedigd geworden.

Zoo heeft men de voorstanders van Rijksarbeid, van arbeid voor ondernemers op contract, van arbeid op magazijn of dépôt, van arbeid op bestelling voor particulieren.

Bij Rijksarbeid worden de gevangenen zooveel mogelijk bezig gehouden met het vervaardigen van voorwerpen voor 's Rijks dienst bestemd.

Bij arbeid voor ondernemers op contract, verkrijgt de ondernemer, tegen betaling van het daarbij voor loon — dagloon of stukloon — vastgestelde bedrag aan de administratie, de beschikking over de werkkrachten der gevangenen voor een of meer bepaalde takken van industrie;

zoodat hij het werk opdraagt, de grondstof levert, voor het toezicht zorgt en de afgewerkte voorwerpen ontvangt.

Bij arbeid op magazijn of dépôt, een stelsel dat men in ons land niet kent, doch dat o.a. te Christiania gevolgd wordt en er zeer goede uitkomsten oplevert, laat men de gevangenen, naar gelang van hunne bekwaamheid, verschillende voorwerpen vervaardigen. Deze voorwerpen worden in een magazijn, dat geheel het karakter van een winkel draagt, opgeslagen. Een ieder die wil kan daar inkoopen doen, terwijl de prijs van de voorwerpen dezelfde is als dien men in andere winkels voor dezelfde voorwerpen moet besteden.

Het voordeel, om in dat magazijn te koopen, bestaat alleen hierin, dat men daar zeker is goede grondstof te krijgen, aangezien slechte grondstof in de gevangenis niet wordt verwerkt. Zoo vindt men in den winkel te Christiania allerlei voorwerpen als geweven stoffen, houtsnijwerk, lederwerk, ijzerwerk, kinderspeelgoed en zoo meer bijeen; speelgoed b. v. van zeer eenvoudig maaksel, zooals houten paardjes, welke wegens den geringen prijs ook voor de kinderen der armen be-

reikbaar en daarbij stevig zijn in het gebruik.

Bij arbeid op bestelling voor particulieren kan ieder particulier aan den directeur van een gevangenis het verzoek doen, of hij dit of dat voorwerp voor hem in de gevangenis kan doen vervaardigen; en zal de directeur naar gelang der omstandigheden, dit verzoek al dan niet inwilligen.

De regel is, dat niet een dezer stelsels, met uitsluiting der andere, in eenige gevangenis gevolgd wordt; veelal gaan zij samen en wordt, althans in de groote gevangenissen, de arbeid der gevangenen naar meer dan een stelsel verricht.

Het bestaan van deze verschillende stelsels toont aan, hoe ernstig men in verschillende landen naar het vinden van een goede oplossing van het gestelde vraagstuk heeft gestreefd. Ook in ons land werd daaraan de aandacht van velen geschonken en het onderwerp menigmaal in verschillenden zin besproken.

Dit geschiedde o.a. nog bij de behandeling der begrooting van Justitie voor het jaar 1890 in de Tweede Kamer der Staten-Generaal door mr. Kerdijk, in de zitting van 9 Dec. 1889. Mr. Kerdijk drong

er toen op aan, dat er een overzicht van de organisatie van dien arbeid in Nederland zoude gegeven worden en van alles, wat er gedaan werd om de klip der concurrentie te ontzeilen.

Hij gaf toen bij die gelegenheid ook zelf enkele denkbeelden aan, in verband met eenige door hem verzamelde gegevens, zonder op de gestelde vraag een volledig en afdoend antwoord te geven.

Ook ik durf niet te zeggen, dat ik daartoe in staat zal zijn. Gelijk ik reeds in den aanvang releveerde, alle concurrentie is niet te vermijden, want wilde men het zoover brengen, dan zou men er toe komen, allen productieven arbeid aan de gevangenen te onthouden, een geneesmiddel ongetwijfeld erger dan de kwaal.

Ook mijn doel zal dus slechts kunnen zijn, naar de best mogelijke oplossing te streven. Ik zal, om daartoe te geraken, elk der boven met een enkel woord omschreven stelsels nader hebben te onderzoeken en te bespreken; hier kan ik reeds voorloopig constateeren, dat door alle deskundigen, niet alleen hier te lande, doch ook in het buitenland, aan Rijksarbeid de voorkeur gegeven wordt; getuige ook o. a. de rapporten, door mannen als

Skousès, Tauffer en Illing op het in 1885 te Rome gehouden pénitentiaire congrès uitgebracht, en die te vinden zijn in de »Actes du congrès pénitentiaire international de Rome« [1]).

Doch laat ik op de te vinden conclusie niet vooruitloopen en thans allereerst nagaan, welke bezwaren tegen de verschillende stelsels van gevangenis-arbeid worden ingebracht.

---

[1]) Rapport	de	M.	Skousès,	deel	I,	blz.	413.
"	"	"	Tauffer,	"	"	"	414.
"	"	"	Illing,	"	"	"	419.
Discours	"	"	Gambirasio,	"	"	"	422.
"	"	"	Henri Ferri,	"	"	"	422.
"	"	"	Eckert	"	"	"	435.
"	"	"	Cardosa,	"	"	"	436.

§ 1. Bezwaren.

De bezwaren, welke met betrekking tot den arbeid der gevangenen worden aangevoerd, zijn deels van economischen, deels van strafrechtelijken aard.

De eerste staan echter op den voorgrond en, gelijk reeds werd opgemerkt, het hoofdbezwaar is onvermijdelijk; het is niet mogelijk om de gevangenen met productieven arbeid bezig te houden, zóó dat hun arbeid den vrijen arbeid geen nadeel berokkent.

Aangezien iedere zoodanige arbeid medewerkt tot de voortbrenging van goederen, in welker waardebedrag ook de arbeider zijn aandeel heeft — meestal in den vorm van loon — wordt eene zekere klasse van vrije arbeiders, indien de voortbrenging in eene gevangenis plaats had en zij ook door anderen dan gevangenen had kunnen worden

verricht, van de gelegenheid om dat loon te verdienen feitelijk verstoken.

En vermits in de gevangenis moet worden gewerkt, is het daarenboven even onvermijdelijk dat de gevangene de zekerheid heeft van altijd min of meer betaalden arbeid te hebben; terwijl de vrije arbeider, dikwijls niet in staat zijnde zich werk te verschaffen, armoede en gebrek moet lijden, zoodat hij slechts een misdrijf behoeft te begaan om zich arbeid, voeding en huisvesting te verzekeren. Hoewel in dit opzicht tegen den Rijksarbeid het minste bezwaar gemaakt wordt, zoo geldt het gezegde toch ook ongetwijfeld daarvan.

Wel is door enkelen gezegd: laat de gevangenen alleen voor de behoeften van den staat werken en er zal geen concurentie zijn. Doch ook dit is niet juist want het kan niet worden ontkend dat men met de opdracht van dergelijken arbeid aan gevangenen eveneens aan de vrije arbeiders onthoudt wat anders door deze had moeten worden verricht.

Het eenige wat men beweren kan is, dat in zekeren zin en ten deele althans de arbeid voor het bouwen en onderhouden van gevangenissen,

maar stellig voor het voeden en kleeden van gevangenen, een werk is, waarvoor de gevangenen zonder bezwaar kunnen worden gebezigd, omdat zonder hen die arbeid onnoodig zou zijn.

Geeft alzoo de raad om uitsluitend arbeid voor 's Rijks dienst te doen verrichten, geen middel aan de hand om de moeilijkheid op te lossen; tegen iederen arbeid voor rekening van den Staat, dus ook tegen dezen, geldt bovendien uit economisch oogpunt de bedenking, dat de Staat een slecht industrieel is, die zich zeer groote uitgaven getroost om de zaak in te richten en de grondstoffen op te doen terwijl dan deze kosten door de opbrengst der vervaardigde voorwerpen niet worden gedekt.

Deze beide overwegingen sluiten dan tevens ook elke aanleiding uit om den arbeid voor rekening van het Rijk buiten de behoeften van den eigelijken rijksdienst uit te breiden, hetzij voor handwerks- of fabrieksnijverheid, hetzij voor landbouw

De raad om, ter vermijding van concurrentie, de gevangenen alleen met landbouw bezig te houden, is al even weinig afdoende.

Men zoude toch op die manier, de schadelijke

concurrentie slechts van de eene klasse der bevolking op eene andere overdragen, en wel op eene, die misschien nog minder in staat zou blijken om die concurrentie te dragen.

Tegen het stelsel van arbeid voor ondernemers zijn de klachten nog scherper.

De ondernemer toch, die in de gevangenis laat werken, is als industrieel en koopman natuurlijk er op uit, het grootst mogelijke voordeel uit den arbeid der gevangenen te trekken; en hoewel men dit aan hem zeker niet ten kwade kan duiden, is het een andere vraag, of de Staat wel gerechtigd is daartoe de hand te leenen.

Maakt een ondernemer den arbeid der gevangenen slechts aan enkele industriën dienstbaar, dan zal daarvan overproductie het gevolg zijn. Deze zal vooral noodlottig wezen, indien het een industrie geldt, die toch al niet in staat is, aan veel vrije arbeiders werk en brood te verschaffen: en de nadeelen van die overpruductie zullen, zoo meent men, niet hem die met de werkkrachten der gevangenen werkt, maar hem die vrije arbeiders bezigt eerder drukken, omdat de eerstgenoemde voor het verkrijgen dier werkkrachten

dikwijls gunstiger voorwaarden bedingen kan.

En zou men dit bezwaar door verzwaring der voorwaarden willen opheffen, dan zouden zich eenvoudig geen ondernemers aanmelden, vooral omdat zij, als zij eenmaal gecontracteerd hebben, aan hun aantal arbeiders gebonden zijn en niet afdanken kunnen. Zij moeten er dus rekening mee houden dat zij ook bij lagere markt moeten kunnen verkoopen.

Bezwarend werkt het ook, dat het arbeidsloon in de gevangenis niet bepaald wordt in evenredigheid met de moeilijkheid van den arbeid, zooals dat bij den vrijen arbeid pleegt te geschieden.

De werkkracht van een hoogst bekwamen werkman, die buiten de gevangenis hooger loon zou kunnen bedingen, wordt, nu de arbeid in de gevangenis geschiedt, daarom niet voor hooger loon aan den ondernemer in rekening gebracht, maar met de anderen op gelijke lijn gesteld.

Zoowel hierdoor als door dat hetgeen voor loonen bij arbeid in de gevangenis betaald wordt, in het algemeen lager is, komen uit alle landen, waar het stelsel van den gevangenis-arbeid voor ondernemers wordt toegepast, dan ook de bitterste klachten over de be-

nadeeling van den vrijen arbeid door deze onrechtvaardige mededinging; en dat deze klachten veelal gerechtvaardigd zijn, is een onbetwistbaar feit.

Wanneer toch de omstandigheden voor den ondernemer eenigzins gunstig zijn, kan hij, die met arbeidskracht van gevangenen werkt, veel billijker werken dan de fabrikant, die vrije arbeiders gebruikt, en dus voor lager prijs zijne waren van de hand doen. Wil dus de fabrikant, die vrije arbeiders gebruikt, ook zijn fabrikaat blijven verkoopen dan moet hij den prijs zijner waren even laag stellen als de ondernemer, die in de gevangenis laat werken, en kan hij dus slechts een gering arbeidsloon uitkeeren, waardoor de vrije arbeider het kind van de rekening wordt.

Maar niet alleen de vrije arbeiders, ook de fabrikanten worden benadeeld; is toch de markt in een of ander artikel overvoerd, dan zal, gelijk reeds zoo even werd aangestipt, de ondernemer, die nu in de gevangenis eenmaal een vast aantal arbeiders moet bezig houden, toch maar blijven voortwerken, waardoor de markt natuurlijk nog meer overvoerd wordt; terwijl de andere fabrikant in dat geval zijne productie tijdelijk zou kunnen

verminderen om op die wijze weder het evenwicht tusschen vraag en aanbod te herstellen.

De fabrikant, die met vrije arbeiders werkt, wordt dus door den gebruiker van den arbeid der gevangenen in nog veel slechter positie geplaatst.

Na al deze bezwaren, die ik reeds tegen het verrichten van den gevangenis-arbeid ten behoeve van ondernemers heb opgesomd, komt van zelf de vraag op de lippen: „Hoe is het dan toch mogelijk, dat deze wijze van verrichting van den gevangenis-arbeid zich nog steeds staande heeft weten te houden?”

Het antwoord hierop moet luiden, dat deze wijze van handelen voor de gevangenis-besturen uiterst gemakkelijk is en bij hunne beambten weinig of geen technische kennis vereischt.

Zeker is het dan ook dat dit stelsel niet eerder zal verdwijnen, dan wanneer het wettelijk als met het belang van den vrijen arbeid onvereenigbaar verboden wordt.

Ook aan het stelsel van arbeid op magazijn of dépôt zijn bezwaren verbonden. Dit stelsel leidt evenzeer als de andere tot concurrentie met den vrijen arbeid. Vooral is dit het geval als de prij-

zen van het fabrikaat lager gesteld worden dan de gewone. Daarom wil men zorgen dat die prijzen even hoog blijven doch dan bestaat het gevaar, dat de vervaardigde artikelen niet verkocht worden.

Dit wordt dan een groot nadeel voor den Staat, die veel kosten heeft gemaakt doch weinig of niets terug krijgt. Vandaar dat eene neiging bestaat om de prijzen beneden het normale te houden, doch daardoor strandt men weer op de klip der concurrentie met den vrijen arbeid.

In het vierde stelsel eindelijk, den arbeid op bestelling voor particulieren is een bijzonder groot gevaar gelegen.

Laat toch het bestuur der gevangenis, dat geene bijzondere uitgaven te doen heeft voor de werkplaats, verlichting, verwarming, gereedschappen, toezicht, enz., — daar dit alles toch reeds door het Rijk verschaft wordt — voor particulieren werken, dan kan het, indien het geen aandeel in die algemeene kosten in rekening brengt, de artikelen natuurlijk veel goedkooper leveren dan het den besteller op de vrije markt zoude kosten.

Het concurrentie-bezwaar wordt op deze wijze

niet alleen in het geheel niet opgeheven, maar werkt in zulke gevallen zeker wel het allerergst.

Zulk eene regeling van den arbeid zou ook kortweg een onverdedigbaar misbruik zijn in ieder opzicht.

Niet slechts dat hier de vrije arbeid zou worden gedrukt ten voordeele van den gevangenis-arbeid; de bestellers zouden zonder reden een voordeel ontvangen ten koste van alle belasting-betalende burgers.

Behalve deze verschillende bedenkingen, die tegen ieder stelsel, op zich zelf beschouwd, bestaan, zijn er ook nog eenige van meer algemeenen aard.

Een allereerst bezwaar van algemeenen aard tegen den gevangenis-arbeid is, dat hij waardehebbende goederen voortbrengt en dat hij daarmee zoodanig concurreert, dat de vrije arbeider daartegen niet op kan.

Men beklaagt er zich niet zoo zeer over, dat de hoeveelheid der voortbrengselen, die in de gevangenis gefabriceerd worden, zoo groot is, doch dat, hetgeen daar gemaakt wordt, voor eenen prijs wordt verkocht, waartegen de vrije arbeider niet kan concurreeren.

De concurrentie ontstaat voornamelijk hierdoor, dat men, waar qualiteit en quantiteit dezelfde zijn, verschil in prijs heeft, hetgeen wederom zijn oorzaak vindt in het lage arbeidsloon der gevangenen.

Dat voor den gevangenis-arbeid lagere loonen betaald worden dan voor den vrijen arbeid, blijkt uit iedere statistiek, die men daaromtrent ter hand neemt.

In Pruisen [1]) b. v. rekent men, dat voor den arbeid van den gevangene slechts $1/3$ van het loon, dat de vrije arbeider verkrijgt, betaald wordt en dezelfde verhouding ongeveer vindt men in de meeste andere Staten.

Daarbij komt dat de in de gevangenis vervaardigde artikelen, met het oog op de kwaliteit, de concurrentie zeer goed kunnen volhouden.

Die kwaliteit is meestal zeer goed. Al kan toch in de gevangenissen niet de fijnste arbeid worden verricht, dat neemt niet weg, dat de gewone zaken, die er vervaardigd worden, van voldoende kwaliteit zijn; en het zoude niet gemakkelijk zijn aan te toonen, dat de gemiddelde hoedanigheid van

[1]) Die Arbeit in den Gefängnissen von Roland P. Falkner pag. 77.

den gevangenis-arbeid minder was dan die van hetgeen door den vrijen arbeider wordt voortgebracht.

Als een sterk bewijs daarvoor kan het geval gelden dat zich in Bruchsal [1]) (een stadje in Baden), alwaar een groote cellulaire gevangenis is, heeft voorgedaan.

Daar toch lieten de vrije arbeiders, om verzekerd te zijn dat hun voortbrengselen vlot van de hand gingen, op hun waren het stempel „Zuchthauswaren” plaatsen, waardoor het den schijn kreeg als of zij uit de gevangenis kwamen.

Een tweede bewijs daarvoor is het volgende.

Toen in Munchen [2]) ernstige klachten van de zijde der tapijtfabrikanten gehoord werden over de hun aangedane concurrentie en hierop een nauwkeurig onderzoek werd ingesteld, bleek het, dat de tapijtfabrikanten niet in staat waren tapijten van zulk eene goede kwaliteit te vervaardigen, als in de gevangenissen werden afgeleverd.

Wat soms de kundigheid der gevangenen betreft, vooral indien zij lang in de gevangenis blijven, kan hier nog vermeld worden dat de vrije

---

[1]) Roland P. Falkner t. a. p. pag. 81.

[2]) Roland P. Falkner t. a. p. pag. 82.

arbeiders in Oostenrijk er over klaagden, dat er in de gevangenissen ware kunstproducten werden vervaardigd, die ook bij tentoonstellingen de bewondering van het publiek opwekten. Het zelfde deed zich voor met de producten, die in de gevangenissen in Pruisen gemaakt waren en op internationale tentoonstellingen werden bekroond.

Bij dit alles komt nog dat het in het belang van den ondernemer, die van den gevangenisarbeid gebruik maakt, niet minder dan in dat van iederen anderen ondernemer ligt, om soliede goederen te doen vervaardigen, aangezien op den duur slechts degelijke waren een blijvend debiet hebben.

In Frankrijk [1]) heeft graaf Lainé het kwaad uit den weg trachten te ruimen door voor te stellen, dat men de gevangenen slechts die artikelen zou laten vervaardigen, die in het departement alwaar de gevangene zijn straf onderging niet gebruikt werden; doch behalve dat hierdoor het bezwaar der concurrentie niet zou worden opgeheven, zou men nog op dit andere bezwaar stuiten, dat de gevangenen, die een nieuw ambacht hebben geleerd en

---

[1]) Der Gewerbs-Betrieb in den Strafanstalten von Ad Bauer pag. 85.

dat na hunne invrijheidstelling willen uitoefenen, gedwongen zouden worden naar een ander departement te verhuizen, hetgeen dikwijls met groote moeilijkheden gepaard zou gaan.

Men is in Frankrijk zelfs nog een geheel anderen weg uitgegaan.

Omdat de arbeid der gevangenen aan den vrijen arbeid zulk een groote concurrentie aandeed, werd bij een decreet van 24 Maart 1848 bepaald, dat door de gevangenen slechts improductieve arbeid of strafarbeid zou worden verricht [1]).

In dat decreet werd in het bijzonder gezegd, dat de in de gevangenissen verrichte naai- en naaldarbeid den prijs hiervan bij den vrijen arbeid zoo had doen dalen, dat de moeders, de vrouwen en de dochters der vrije arbeiders, trots bovenmatige inspanning van krachten en tallooze ontberingen, niet meer in de noodigste levensbehoeften konden voorzien en dat het onrechtvaardig en gevaarlijk was langer eenen toestand te dulden, die slechts ellende en onzedelijkheid in het leven riep.

Uit al deze beschouwingen en de zooeven mede-

---

[1]) Ad. Bauer, t. a. p. pag. 86.

gedeelde pogingen tot verbetering, blijkt m. i. voldoende, dat eene andere regeling dringend noodig is, en men er zich niet van kan afmaken door aan de bevolking, die dikwijls reeds onder de misdaad van den gevangene geleden heeft en nu nog bovendien in de uitoefening van haar beroep wordt benadeeld, de noodzakelijkheid van den arbeid in de gevangenis tegen te werpen, zal zeker ieder mij gaarne toegeven. Op dit argument zou toch de vrije werkman terecht kunnen antwoorden, dat, waar zijne belangen met die van den gevangene in strijd zijn, de zijne in de eerste plaats dienen behartigd te worden. Want hoe men de zaak ook tracht te wenden of te keeren, men komt steeds tot de slotsom, dat zooals het nu geschiedt, die belangen, hetzij dan in meerdere of mindere mate, werkelijk worden geschaad.

In den aanvang herinnerde ik er aan, dat naast de economische ook enkele strafrechtelijke bezwaren bestaan, die men tegen den gevangenisarbeid doet gelden. Daarbij komt, wat den Rijksarbeid betreft, vooreerst in aanmerking dat het voor ontslagen gevangenen veel moeilijker is werk te vinden, als zij voor den Staat hebben gewerkt,

dan wanneer zij voor ondernemers gewerkt hebben, omdat in het laatste geval de gevangenen kennis gemaakt hebben met industrieelen en door dezen allicht werk zullen verkrijgen.

Al verder doet men uit strafrechtelijk oogpunt tegen den Rijksarbeid gelden, dat alles bovenal afhangt van de geaardheid van het personeel, dat met den dienst in de gevangenissen belast is, van hun doorzicht en kunde en dat daarom aan de keus van dit personeel wel in zeer bijzondere mate de aandacht moet gewijd worden; dit personeel toch moet aan eischen voldoen, waaraan zeer moeilijk te voldoen is.

Een derde bezwaar tegen den Rijksarbeid is dat de directeuren van de gevangenissen verplicht zijn zich bezig te houden, zoowel met de technische als met de geldelijke zijde van den arbeid en dat hun daardoor de tijd ontbreekt om hunnen voornaamsten plicht te vervullen, n.l. door herhaalden omgang en bemoeiing ook de zedelijke verbetering der gevangenen te bevorderen.

Als bezwaren van strafrechtelijken aard tegen den arbeid voor ondernemers komen meer in het bijzonder de volgende in aanmerking.

De ondernemer is, om zeker te zijn dat de

gevangenen voortdurend doorwerken, verplicht werkbazen of opzichters in de gevangenis aan te stellen, op wie de directie geen voldoend toezicht houden kan, zoodat dit uit het oogpunt der discipline van hoogst nadeeligen invloed kan zijn.

Om niet te uitvoerig te worden, wil ik hier slechts enkele verkeerde gevolgen opnoemen, die uit het toelaten van vreemde personen in de gevangenis kunnen voortkomen.

De gevangene kan door de aanraking met hen achter zaken komen, waarvan het beter is dat zij voor hem verborgen blijven; hij kan op die wijze een geheime betrekking met de buitenwereld onderhouden; er kunnen goederen in de gevangenis binnen gesmokkeld worden.

In de tweede plaats zal, wanneer een particulier beschikkingen kan nemen, zooals de ondernemer dit moet kunnen doen, de directeur daarbij slechts eene ondergeschikte rol spelen, daar hij dan alleen de onaangename taak van controleur vervult.

Men zal tweëerlei autoriteit krijgen, n.l. die van den directeur en die van den ondernemer, die elkander dikwerf min of meer zullen tegenwerken, want oefent de directeur eene te strenge controle uit,

dan zal hij den ondernemer in het verkrijgen van de door hem beoogde voordeelen hinderen.

Voorts bestaat bij het stelsel van arbeid voor ondernemers ook dit bezwaar, dat het ontevredenheid bij de gevangenen kan wekken, als zij meenen, dat de ondernemer te hunnen koste ongeoorloofde winsten behaalt, en zich in zijn eigen belang tegen iedere verzachting van het reglement, zooals b. v. eene verkorting van den werktijd, verzet.

Als een vierde bezwaar komt nog in aanmerking, dat de Staat zoo goed als geen invloed op den aard der werkzaamheden, welke door de gevangenen worden verricht, zal kunnen hebben, terwijl het in het geheel niet op den weg van den ondernemer ligt om bij de regeling van den arbeid als doel voor oogen te houden om b. v. van eenen vagebond eenen flinken ambachtsman te maken en aldus voor diens toekomst te zorgen.

De Staat geeft bij het stelsel van den arbeid voor ondernemers de tenuitvoerlegging van de straf te veel in handen van personen, die enkel hun eigenbelang zoeken, zoodat de zedelijke zijde van den arbeid in de gevangenis geheel en al over het hoofd wordt gezien.

Ten slotte wijst men er nog op, dat het kan voorkomen, dat de ondernemer, wien voldoende geld en crediet ontbreekt, niet in staat is de gevangenen op den duur aan het werk te houden, zoodat zij van allen arbeid zullen zijn verstoken.

Ook hier ziet men dus weer dat de bezwaren tegen den arbeid voor ondernemers het sterkst spreken, doch dit is zeker, dat welk stelsel men aanneemt, de bezwaren, zij het dan ook in wat minderen omvang, zullen blijven bestaan. Daarvan doordrongen, heeft men dan ook om afschaffing van allen industriëelen arbeid in de gevangenis gevraagd. Doch het staat vast dat gezonde beginselen van het gevangeniswezen arbeid dringend vorderen; alle argumenten pleiten tegen lediggang als ook hier des duivels oorkussen en evenzeer pleit alles tegen het doen verrichten van enkel vernederenden en onvruchtbaren arbeid zooals in Engeland de tread-mill.

Het zijn deze overwegingen, die er dus toe moeten leiden de in dit hoofdstuk ontwikkelde bezwaren, nog eens ernstig onder de oogen te zien, hetgeen ik in de volgende paragraaf hoop te doen.

---

§ 2. Overdrijving van de bezwaren.

Dat zoolang er door de gevangenen productieve arbeid wordt verricht, de in de vorige paragraaf ontwikkelde bezwaren niet geheel zullen kunnen worden weggenomen, is ook door mij als vaststaande aangenomen.

Toch rijst de vraag of die bezwaren soms niet wat te breed worden uitgemeten en of er daartegenover geene andere omstandigheden zijn, die aan de andere zijde moeten worden in rekening gebracht. Ook bij het bespreken dier vraag, zullen wij op de verschillende stelsels de aandacht hebben te vestigen.

Als een hoofdbezwaar noemden wij dat door den arbeid in de gevangenis te veel kan worden geproduceerd en dientengevolge de prijzen van het door vrijen arbeid vervaardigde kunnen worden gedrukt.

Bij Rijksarbeid bestaat nu intusschen altijd de mogelijkheid om het gevaar eener dusdanige overproductie te keeren.

Zoodra toch van dat gevaar ten aanzien van eenig artikel blijkt kan de vervaardiging gestaakt of althans voor den verkoop een andere markt gezocht worden. Wel zal dit niet altijd zonder bezwaren kunnen geschieden maar de mogelijkheid moet toch zeker worden toegegeven.

Bij de bezwaren, die tegen den arbeid voor ondernemers worden aangevoerd, let men veel te weinig op de verliezen, die door de ongeoefendheid, de onbekwaamheid en den slechten wil der gevangenen ontstaan; terwijl het werk dat een bepaald aantal gevangenen levert, veel minder is dan hetgeen een gelijk aantal vrije arbeiders verricht, zoodat de ondernemers, die den arbeid der gevangenen gebruiken voor bijzondere moeilijkheden staan.

De kosten voor werktuigen en grondstoffen zijn voor den ondernemer precies dezelfde, of hij gevangenen dan wel vrije arbeiders gebruikt; hij moet in eene gevangenis even goed als daarbuiten zijne opzichters betalen, ja zelfs heeft hij, omdat

hij de gevangenen moeilijker kan dwingen voortdurend door te werken, een veel grooter aantal werkbazen noodig, die hij, gelijk mij van bevoegde zijde verzekerd is, bovendien veel duurder zal moeten betalen wegens de minder aangename positie, waarin zij verkeeren door namelijk den ganschen dag tusschen misdadigers te moeten doorbrengen.

De ondernemer moet zorgen dat de gevangenen altijd van werk zijn voorzien; hij kan geene rekening houden met soms plotselinge veranderingen in de vraag naar het artikel en zal alzoo wel eens met verlies moeten werken.

Indien hij zijne verplichtingen niet nakomt, dan moet hij aan de schatkist boete betalen en is bij dat alles aan nog meer lastige en bezwarende bepalingen gebonden. De ondernemers zijn in de gevangenissen onderworpen aan de reglementen en aan het bestuur der gevangenis. Zij zijn gebonden door tot in bijzonderheden afdalende, gestrenge, niet zelden hinderlijke voorschriften, die hunne rechtvaardiging vinden in de noodzakelijkheid, dat orde en tucht behoorlijk worden gehandhaafd. Zij zijn onderworpen aan het bestuur en

weten niet vooraf, of zij met een vrijgevig of bekrompen, met een welwillend of onwelwillend bestuur te doen zullen hebben; bovendien weten zij niet, of de gevangenen veel of weinig materiaal zullen verknoeien, of zij den arbeid, dien zij hen willen laten verrichten, reeds kennen of niet; of zij dien gemakkelijk of moeilijk zullen leeren, kortom of de arbeiders, die zij krijgen, al dan niet bruikbaar zijn.

Niets is, mijns inziens, billijker dan dat men de industrieelen, die in de gevangenis laten werken, geen bijzondere voorrechten toekent; doch niets is aan den anderen kant onbillijker dan dat men hunne concurrenten zoodanig beschermt, dat de ondernemers van gevangenis-arbeid aan groote onaangenaamheden, lasten en verliezen bloot staan.

De moeilijkheden, waarmede dus de ondernemers, die met gevangenen als arbeiders werken te worstelen hebben, maken dat zij aan de andere ondernemers geen al te groote concurrentie kunnen aandoen en dat het voordeel van de lagere loonen, die zij betalen slechts zeer betrekkelijk is.

Het is dan ook volkomen verklaarbaar dat eens een werkgever, die niet veel vrije arbeiders noodig

had en in de gevangenis liet werken, tot de ontdekking kwam, dat hij daardoor verlies leed en de aldaar gemaakte voorwerpen niet eens tegen inkoopsprijs verkoopen kon.

Een ander ondernemer [1]) heeft nog onlangs om dezelfde reden het laten arbeiden in de gevangenis opgegeven, terwijl zijn voorganger door het laten werken in de gevangenis geheel en al te gronde gegaan was.

En deze ondernemers oefenden juist die industriën uit, waarvan men zeide, dat zij ten koste van den vrijen arbeid bloeiden.

Dit zijn toch wel feiten, die aantoonen dat gevangenisarbeid niet altijd voordeelig is voor den ondernemer.

De arbeid in de gevangenissen bevordert zelfs dikwijls het ontstaan van fabrieken in de nabijheid daarvan.

In het hieronder in de noot aangehaalde werk van L. Herbette (pag. 162 en vlg.) vindt men medege-

---

[1]) L'organisation du travail en France par L. Herbette. Actes du congrès pénitentiaire international de Rome, Tome Troisième, Première Partie. pag. 162.

deeld, dat een ondernemer in eene gevangenis dicht bij eene groote stad corsetten liet maken; deze konden echter niet geheel en al door de gevangenen vervaardigd worden, zoodat hij de hulp noodig had van vele vrije arbeiders uit den omtrek, wien daardoor voldoende bezigheid en voldoend loon verschaft werden. In plaats dus dat de vrije arbeiders door den arbeid der gevangenen worden benadeeld, kan de arbeid der gevangenen hun soms ten zegen worden en het welzijn van hunne gezinnen ten gevolge hebben.

Ook vergete men niet, dat wel dikwijls, wanneer de vrije arbeid in slechten toestand verkeert, de oorzaak in de concurrentie van den arbeid in de gevangenissen gezocht en over die concurrentie geklaagd wordt, doch dat daarom de oorzaak nog niet in die omstandigheid ligt.

Zoo verhaalt de zooeven reeds geciteerde auteur Herbette (op pag. 163 van zijn werk), dat onlangs het maken van pooten voor stoelen in een maison centrale tot ernstige klachten aanleiding gaf. Men zeide, dat de ondernemer de armoede der stoelenmakers bevorderde, omdat hij tegen zulk eenen lagen prijs kon laten werken. Aangezien de onder-

nemer echter niet dan beneden fabrieksprijs verkoopen kon, hoopten zijne waren zich op en verminderde hij het aantal gevangenen, dat hieraan werkte, tot negen; hij wilde liever boete betalen voor het laten ledigloopen der gevangenen, dan hen met verlies laten werken. Als gunst verzocht hij ten slotte, zijne werkplaatsen te mogen sluiten en, niettegenstaande hem dit werd toegestaan, hielden toch de klachten van de vrije arbeiders aan; wèl een bewijs dus, dat deze leden zonder de ware oorzaak van hun lijden te kennen en dat de gevangenis-arbeid daarvan ten onrechte de schuld kreeg.

Bij dit alles komt nog, dat de gevangene dikwijls werk levert, dat in het algemeen minder net, minder fijn afgewerkt is, en dat bijna altijd de sporen zijner achteloosheid draagt, waardoor het meestal niet zal kunnen wedijveren met de met zorg gemaakte voorwerpen van de vrije arbeiders.

Het is volkomen waar, gelijk wij in de vorige paragraaf releveerden, dat daarop gunstige uitzonderingen voorkomen, waarop men dan de bijzondere aandacht heeft gevestigd; doch als algemeene regel gelooven wij te kunnen zeggen, dat, ook in

verband met de hoedanigheid van het geproduceerde, de aan den vrijen arbeid aangedane concurrentie niet zoo groot is als sommigen wel meenen.

En dat die concurrentie niet zooveel beduidt, vinden wij in hetgeen Herbette (op pag. 166 van zijn werk) mededeelt.

Er werd in Frankrijk alleen geklaagd over het werk, dat de maisons centrales voor mannen leverden, terwijl er nog geen klachten tegen het werk der maisons centrales voor vrouwen gerezen waren. Nu zijn er echter in Frankrijk maar 14 maisons centrales voor mannen, die over het geheele land zijn verdeeld. Hunne geheele bevolking bestaat uit 11.744 gevangenen, waarvan slechts 8.481 met industriëelen arbeid worden bezig gehouden, terwijl het aantal industriën, die er in worden uitgeoefend 47 bedraagt. De productie van de maisons centrales beteekent dus reeds niet veel in vergelijking met datgene, wat geproduceerd wordt in die 47 takken van nijverheid in geheel Frankrijk, en beduidt dus bijna niets in vergelijking met alles, wat er in dat land geproduceerd wordt.

De gevangenis-arbeid is dan ook niet of zeker

niet alleen de oorzaak, dat sommige industriën niet bloeien. Maar al te dikwijls ligt de oorzaak van de verlaagde waarde van den vrijen arbeid in de concurrentie, die aangedaan wordt door den arbeid in inrichtingen van geheel anderen aard, zooals b.v. toevluchtsoorden, verbeterings- en verplegingsgestichten, weeshuizen enz. en niemand zal toch daarom willen beweren, dat nu de verpleegden in die gestichten maar niets moeten doen en ledig moeten blijven zitten.

En wanneer over slechte toestanden in de industrie en bij den arbeidersstand wordt geklaagd, dan ligt de oorzaak toch wel ergens anders dan in het beetje werk, dat in die gestichten wordt verricht.

Die oorzaken zijn vele en velerlei. Zij liggen in vreemden invoer, in groote hervorming in den aard der gereedschappen, in de fabriekmatige uitvoering der meeste ambachten, in de mechanische krachten waarmeê thans wordt gewerkt, in de verandering van gewoonten en behoeften van het publiek en in zoovele andere omstandigheden, die natuurlijk hier niet nader behoeven ter sprake te komen.

Ook de bezwaren, uit een strafrechtelijk oogpunt

aangevoerd, zijn overdreven. Bij Rijksarbeid toch heeft de directeur der gevangenissen de noodige bevoegdheid om den arbeid in te richten, zooals dat hem het beste toeschijnt en zonder dat aan het doel der straf wordt te kort gedaan.

Aan de bewering, dat de Staat altijd een slecht industriëel geweest is en dat de beambten van de gevangenissen de voldoende technische kennis missen om de verschillende werken te besturen, moet niet te veel gewicht worden gehecht. In ieder geval nemen de beambten dagelijks in kennis en ondervinding toe. Bij het stelsel van den Rijksarbeid zal de directeur, die dan toch de leider van het gesticht is en met de individualiteit der gevangenen behoort bekend te zijn, in de meeste gevallen in staat zijn de gevangenen overeenkomstig hunne bekwaamheid en hun karakter bezig te houden. Zonder arbeid zou het onmogelijk zijn orde en tucht in de gevangenissen te handhaven, terwijl ook de gezondheid der gevangenen den arbeid noodzakelijk maakt en het laten arbeiden bovendien nog dit voordeel geeft, dat men een deel der uitgaven, die voor de tenuitvoerlegging van de straf noodig zijn, terug verkrijgt.

Tegenover deze niet te miskennen voordeelen zal men over eenige in de vorige paragraaf ontwikkelde bezwaren moeten heenstappen.

Aan het einde dezer paragraaf wil ik nog met enkele woorden aantoonen, dat zij, die zooveel bezwaren tegen den gevangenis-arbeid aanvoeren, daarin met groote eenzijdigheid te werk gaan.

Allereerst moet men niet uit het oog verliezen, dat het meerendeel der gevangenen ook, voordat hun de vrijheid benomen werd, gewerkt heeft; want de menschen, die met de justitie in aanraking komen, zijn toch niet allen bedelaars en landloopers.

Waarom zouden ze dan van het oogenblik, dat ze de gevangenis binnentreden, van iederen concurreerenden arbeid verstoken moeten zijn?

Wordt nu de prijs van hunne voortbrengselen niet al te laag gesteld, dan zal de concurrentie, die dit kleine aantal werklieden den vrijen arbeiders aandoet, niet van groote beteekenis zijn.

Door het gebruiken van den arbeid der gevangenen worden geen nieuwe arbeidskrachten geschapen, er heeft alleen verplaatsing van arbeid plaats en slechts omdat men den gevangenen niet altijd hunnen gewonen arbeid kan laten, is men

verplicht hun anderen arbeid, zoo mogelijk dien, welke met hunnen vroegeren het meest overeenstemt, te doen verrichten.

Zoo zal men b. v. eenen kleermaker laten weven, eenen tuinman manden laten vlechten, eenen timmerman schrijnwerk doen verrichten.

Door die verandering van werk zou men alleen dan nadeelige gevolgen verkrijgen, indien alle gevangenen zich slechts met eenen enkelen tak van nijverheid zouden bezig houden; vandaar dat men trachten moet in den aard van den arbeid zooveel mogelijk verscheidenheid aan te brengen, hetgeen tevens in het belang is der gevangenen, die op den goeden weg willen terugkeeren.

Men moet toch niet vergeten dat het meerendeel der gevangenen bestemd is, om na afloop van hunnen straftijd in de maatschappij terug te keeren, zoodat het zoowel in het belang van de maatschappij als in hun eigen belang is, dat ze worden bezig gehouden met een ambacht, dat ze reeds kennen of anders er een leeren, waardoor zij in staat zullen zijn na hunne bevrijding in hun onderhoud te voorzien.

Ook moet men op de geringe belangrijkheid van de productie letten, omdat de bevolking der ge-

vangenissen, vooral als men met korte straffen te doen heeft, zich zeer dikwijls wijzigt en in den regel niet talrijk genoeg is om hen bepaalde takken van nijverheid op groote schaal te doen uitoefenen.

De voortbrengselen, die uit de gevangenis komen, zijn dan ook in den regel weinig belangrijk en over het algemeen op enkele uitzonderingen na noch wat quantiteit noch wat qualiteit betreft, van voldoende beteekenis om de vrije industrie en de vrije arbeiders te benadeelen.

Eenige aardige mededeelingen ten bewijze, dat de bezwaren tegen den gevangenis-arbeid zeer overdreven zijn, vinden wij bij Falkner [1]). Hij deelt ons mede, dat de Wurtemberger borstelbinders klaagden, dat wegens de concurrentie van de daar bestaande gevangenissen, er voor de helft der borstelbinders geen bestaan in dat beroep meer te vinden was, terwijl dit zich spoedig tot alle zou uitstrekken; en opmerkelijk genoeg, waren er sinds 8 jaren in de gevangenissen geene borstels gemaakt.

Dat voorts de bekwaamheid van eenen gevangene om het een of ander te vervaardigen veel geringer

---

1) Roland, P. Falkner, t. a. p. pag. 75.

is dan die van eenen vrijen arbeider, kan ook uit het volgende blijken.

In de Vereenigde Staten van Amerika [1]) schat men de bekwaamheid van de gevangenen aldus, dat één vrije arbeider gelijk staat met 1.27 gevangene; in Pruisen stelt men één vrijen arbeider gelijk met twee gevangenen, in Engeland en Frankrijk stelt men twee vrije arbeiders gelijk met drie gevangenen.

Houdt men dit in het oog, dan blijkt het dat de prijzen voor den gevangenis-arbeid volstrekt niet zoo laag zijn, als het op den eersten aanblik schijnt; temeer daar, gelijk wij vroeger zagen, het doen werken in de gevangenis voor den ondernemer altijd groote bezwaren heeft.

Bovendien kan het aanbod van waren tegen eenen lagen prijs dan alleen den marktprijs doen dalen, indien het aanbod zóó groot is, dat het aan de geheele vraag kan voldoen. De prijzen zouden dus dan alleen gedrukt worden, indien de gevangenissen al het benoodigde konden leveren; doch omdat hetgeen in de gevangenis vervaardigd wordt, in vergelijking met de geheele productie zoo gering

---

[1]) Roland, P. Falkner, t. a. p. pag. 77.

is, kan waarlijk van eene ernstige concurrentie geen sprake zijn.

In de Vereenigde Staten van Amerika [1]) heeft men berekend, dat op iedere 300 vrije arbeiders, die zich met eene bepaalde industrie bezighielden, één gevangene voorkwam.

Door vrijen arbeid was in 1880 verkregen $ 5.369.579.191, terwijl de gevangenisproductie in 1886 $ 28.753.999 had opgebracht; alzoo kwam de gevangenisproductie op $^{54}/_{100}$ % van de vrije productie.

Falkner zegt dat indien men de opbrengst van iedere industrie afzonderlijk berekent, men ongeveer tot dezelfde verhouding komt.

De gevangenisproductie vormt overal een zeer klein deel van de geheele productie. De schoenmakerij, die in Amerika 20 % der gevangenen bezig hield, leverde nog geen 5 % van de geheele productie op.

Ook deelt Falkner ons nog mede, dat men in Pruisen heeft nagegaan dat er in 1882/1883 ongeveer 3.650.526 vrije arbeiders waren, waartegenover

---

[1]) Roland, P. Falkner, t. a. p. pag. 80.

slechts 30.000 gevangenen stonden; dat Nicollet berekend heeft, dat in Frankrijk de geheele gevangenisproductie ongeveer 1/850 van de vrije productie bedroeg, en dat men in België nagegaan heeft, dat op iedere 1000 vrije arbeiders nog geen 3 gevangenen voorkwamen.

Werd in België de geheele gevangenisproductie gelijkmatig over de vrije arbeiders verdeeld, dan zou de vrije arbeider, die sigaren maakt, zoo wat 79 sigaren in een jaar meer moeten maken; de vrije arbeider die het beroep van kleermaker uitoefent, zou ongeveer 6 kleedingstukken meer te maken krijgen.

Uit die kleine verhouding blijkt voldoende, dat dus de gevangenisarbeid geenen ernstigen invloed op den marktprijs kan uitoefenen en wij ten slotte kunnen concludeeren, dat lage prijzen voor gevangenisproducten volstrekt niet lage prijzen voor de voortbrengselen van den vrijen arbeid tengevolge moeten hebben en dat dus het bezwaar, in de vorige paragraaf genoemd, niet bestaat of minstens overdreven is.

Indien de vrije industrie door andere invloeden niet genoodzaakt wordt het vervaardigen harer pro-

ducten te verminderen, dan zal dit zeker niet behoeven te geschieden tengevolge van het aan de markt brengen der in de gevangenis vervaardigde voorwerpen.

Men leent dan ook dikwijls meer het oor aan de klachten der vrije arbeiders, omdat die klachten zoo talrijk zijn geworden, dan wel, omdat zij gegrond zijn. De gevangenisproductie moet toch even goed als iedere vrije productie met de algemeene productievoorwaarden rekening houden.

Wordt er eene nieuwe industrie in de gevangenissen ingevoerd, dan zal dat tijdelijk op de vrije industrie invloed hebben; doch bij de vele voorkomende wisselingen in de vrije industrie is die invloed zeer onbeduidend en meestal van een plaatselijk karakter, terwijl die van nog minder beteekenis wordt, indien de vervaardigde voorwerpen aan de wereldmarkt worden aangeboden.

Eene statistiek, die het aantal gevangenen en het aantal der door hen uitgeoefende ambachten tegenover het aantal vrije arbeiders en de door hen uitgeoefende ambachten stelt en die dan de waarde van den arbeid dezer beide klassen met elkander vergelijkt, zulk eene statistiek, die ik

helaas niet kan leveren, zou m. i. stellig tot de overtuiging voeren, dat de druk, dien de gevangenisarbeid op den arbeid van de vrije bevolking uitoefent, zoo gering is, dat men de daarover zoo herhaaldelijk geuite klachten gerust als zeer overdreven mag qualificeeren.

Eenige concurrentie bestaat, maar wanneer men de noodzakelijkheid van den gevangenisarbeid voor oogen houdt, mag men vragen of die concurrentie niet inderdaad kan worden gerechtvaardigd. Misschien komt zij ten nadeele van enkelen maar zij is stellig in het voordeel van het algemeen. De arbeid der gevangenen geeft een tegemoetkoming in de kosten van hun onderhoud, maar is bovendien het middel, dat de weder in vrijheid gestelde gevangenen de gelegenheid zal geven, zich weer een eerlijk bestaan te verschaffen hetzij doordat hij in staat zal zijn gebleven zijn vroeger ambacht te hervatten of aan anderen productieven arbeid zal zijn gewend. En voor dit zegenrijk resultaat mag men zich inderdaad wel eenig nadeel getroosten.

---

§ 3. Tegemoetkoming aan de bezwaren.

In de vorige paragraaf heb ik getracht zoowel door redeneering als door voorbeelden aan te toonen, dat de bezwaren, die men tegen den gevangenis-arbeid inbrengt, zeer overdreven zijn; en ik zal nu in deze paragraaf trachten een overzicht te geven van de middelen, waardoor aan deze bezwaren, nog, voor zoover zij gegrond zijn kan worden tegemoet gekomen.

De wensch om dit te doen, heeft de verschillende stelsels doen ontstaan, waarnaar de gevangenis-arbeid kan worden uitgevoerd en die ik reeds een en andermaal heb besproken.

Een dier stelsels beveelt den Staat aan, tal van voorwerpen, die hij voor de verschillende takken van zijn beheer noodig heeft, in de gevangenissen te laten vervaardigen; b.v. benoodigdheden voor militairen, posterijen, enz., zaken, die even goed

in de gevangenis als daarbuiten kunnen gemaakt worden.

Volgens de aanhangers van dit stelsel zou men op die wijze geene ernstige benadeeling van den vrijen arbeid meer hebben door eene onrechtvaardige concurrentie van den gevangenisarbeid, omdat men aldus meer werk voor de gevangenen zou verkrijgen, dan ze ooit konden afleveren. Niet alleen nieuwe voorwerpen zouden door de gevangenen gemaakt kunnen worden, doch men zou hen ook oude kunnen laten herstellen.

Mijns inziens zou door dit stelsel alleen de Staat gebaat worden, omdat hij daardoor zijne benoodigdheden veel goedkooper zou kunnen verkrijgen dan nu het geval is; of de vrije arbeiders door dit systeem gebaat zouden worden komt mij — gelijk ook reeds in § 1 betoogd werd — zeer twijfelachtig voor want ook bij dit stelsel wordt door den arbeid der gevangenen aan de vrije arbeiders werk ontnomen, dat anders door hen zou moeten worden verricht.

Meer aanbeveling verdient het de gevangenen alleen in die industriën te laten werken, waarvoor men de noodige werkkrachten elders niet kan

vinden, of waarmede zoovele werkkrachten kunnen worden bezig gehouden, dat de vrije arbeid zoo goed als niet benadeeld wordt.

Zooals reeds meermalen gezegd is, verdient de Rijksarbeid de voorkeur boven den arbeid door ondernemers, vooral om redenen die met de economische zijde van het vraagstuk weinig of niets te maken hebben.

Bij Rijksarbeid toch is het bestuur in staat om geheel en en al over den arbeid der gevangenen te beschikken en daarbij tevens eenen goeden, zedelijken invloed op deze uit te oefenen. Het kan aan iederen gevangene die bezigheid verschaffen, die het meest met zijn karakter, zijne persoonlijkheid en zijne bekwaamheid overeenstemt; het kan den gevangene op zoodanige wijze bezighouden, dat zijne bekwaamheid in het ambacht, dat hij reeds kent, vermeerderd wordt en hem zoodoende tevens eene broodwinning verzekeren na zijne invrijheidstelling.

Het bestuur kan bekwame beambten nemen, bij bevoegde personen inlichtingen inwinnen en zich na verloop van tijd de noodige kundigheden eigen gemaakt hebben waardoor het tot oordeelen vol-

komen bevoegd wordt. En verkoopt men het werk der gevangenen, op deze wijze tot stand gekomen, niet beneden de waarde, dan zal men tevens eene concurrentie verkrijgen, die volmaakt eerlijk is.

Gaat men nu op deze wijze te werk, dan zal er geen nadeel voor de vrije industrie ontstaan uit de omstandigheid, dat een aantal gevangenen zich met de vervaardiging van nuttige voorwerpen, waaraan de maatschappij behoefte heeft, bezighoudt.

Indien de arbeid der gevangenen publiek mededingt, dan zal dit minder nadeelig zijn voor de vrije industrie, vooral als de Staat er voor zorgt, dat de gevangenen op de meest verschillende wijzen worden bezig gehouden, waardoor een monopolie van enkele industriëele takken wordt voorkomen.

Er zijn er geweest, die bepaalden arbeid uitsluitend voor de gevangenissen wilden houden, of wel de bepaling wilden ingevoerd hebben, dat alleen de ingezetenen der plaats, alwaar de gevangenis gevestigd is, van den arbeid der gevangenen gebruik mochten maken. Dikwijls is voorgesteld

geworden, zooals ik zooeven zeide, den arbeid in de gevangenissen tot bepaalde ambachten te beperken en die vrijheid van keuze van ambachten voor de gevangenisbesturen aan banden te leggen; doch juist die vrijheid komt het meest aan de bezwaren van de concurrentie tegemoet.

In het algemeen moet men, ten einde die bezwaren zoo gering mogelijk te doen zijn, in verband met de quaestie van den arbeid in de gevangenissen op het volgende letten.

Men moet de gevangenissen zooveel mogelijk over het geheele land verdeelen en ze bij voorkeur in de nabijheid van groote handelsplaatsen oprichten; voorts moet men den arbeid niet te plotseling afwisselen en niet laten werken in eene industrie, die aan de arme klasse arbeid verschaft en tot éene plaats beperkt is, maar in industriën, aan welker producten groote behoefte bestaat.

Men moet verder er zooveel mogelijk naar streven, die takken van nijverheid, die men reeds buiten de gevangenissen vindt, in de gevangenissen niet te doen uitoefenen.

Wil men het stelsel van gevangenis-arbeid door ondernemers toepassen, dan moet de arbeid goed

gereglementeerd worden, en moet het bestuur de vrijheid hebben, de gevangenen te laten arbeiden in een industrie en voor een loon, die beide door het bestuur geregeld en bepaald worden. Bovendien moet men slechts die ondernemers in de gevangenissen toelaten, op wie als werkgever en als mensch niets te zeggen valt.

Verder komt mij het meest aanbevelenswaardig voor, de gevangenen per stuk te betalen en hun dan een loon uit te keeren, veel hooger dan nu het geval is, doch iets lager dan het loon, dat de vrije arbeider geniet.

Deze regeling is het rechtvaardigst en prikkelt tevens den ijver der gevangenen.

Ook zal de ondernemer voor even goede grondstoffen en even goede gereedschappen moeten zorgen, als bij den vrijen arbeid gebruikt worden, opdat het werk geene vertraging ondervinde. De vervaardigingskosten van de vrije industrie bepalen het minimum, waaronder de prijzen, waarvoor men de gevangeniswaren moet verkoopen, niet mogen dalen. M. a. w. de prijs der gevangenisproducten mag niet lager zijn dan die, welke op de vrije arbeidsmarkt wordt gevraagd.

Om aan de bezwaren, die tegen de concurrentie van den gevangenis-arbeid werden ingebracht, tegemoet te komen, heeft men in de gevangenissen te Freiburg en te Bruchsal indertijd de volgende verordening ingevoerd [1]).

De ondernemers waren verplicht het werk, dat in de gevangenis verricht werd, eerst te koop aan te bieden aan de ambachtslieden of vrije arbeiders, die in hetzelfde vak, dat in de gevangenis beoefend werd, werkzaam zijn. Wilde geen dezer de waren voor $^4/_5$ van de werkelijke koopwaarde overnemen, dan mochten ze pas aan particulieren worden verkocht.

De vrije arbeiders echter maakten van deze in 1847 vastgestelde verordening zeer weinig gebruik, zoodat deze in 1851 reeds weder werd opgeheven, en men de inrichtingen wederom vrij liet, hare fabrikaten onmiddellijk van de hand te doen.

Wilde men aan de gerezen klachten zooveel mogelijk haren grond ontnemen, dan moest het regel zijn, dat al de gevangenisbenoodigdheden door de gevangenen zelven gemaakt werden. Be-

---

[1]) Der Gewerbs-Betrieb in den Strafanstalten von Ad. Bauer, pag. 89.

halve voor het verrichten van den daarvoor gevorderden arbeid is dan verder een deel van den tijd noodig voor huishoudelijke bezigheden, als: het onderhoud van het gebouw, het maken en herstellen der kleeding, het bereiden van het eten enz. enz., zoodat dan op deze wijze door den arbeid der gevangenen de vrije arbeid al heel weinig zal worden benadeeld.

Er hebben al heel wat discussies over de concurrentie van den gevangenis-arbeid met den vrijen arbeid plaats gehad, die meestal op hetzelfde neerkwamen. Alvorens zich echter daarin te begeven, moest men zich eerst de vraag stellen: Wat moet het doel van den arbeid in de gevangenissen zijn? Bij de beantwoording dezer vraag kan men allereerst letten op de moreele zijde en zeggen: de arbeid dient om de gevangenen nuttig bezig te houden, hen te verbeteren, hun een ambacht te leeren, waardoor zij, eenmaal weer vrij zijnde, in hunne behoeften kunnen voorzien en is bovendien noodzakelijk voor de handhaving van orde en tucht.

Wij plaatsen ons hier echter bij voorkeur op een economisch standpunt en antwoorden: het doel van den arbeid moet zijn de gevangenen in de

onkosten van hun onderhoud te doen voorzien en hun het nadeel, dat zij den Staat, de slachtoffers en hun eigen huisgezin hebben veroorzaakt, zooveel mogelijk te doen vergoeden.

Bij het begaan toch van de meeste misdaden is er aan een of meer personen een werkelijk nadeel toegebracht.

Nu is het wel niet te ontkennen, dat de wet aan den benadeelde het recht toekent schadevergoeding te vragen; doch dit recht blijft meestal illusoir.

Al verschaft, naar de gewone opvatting, de gemeenschap ook aan den benadeelden persoon genoegdoening door den misdadiger te straffen, daardoor wordt toch de geleden materieele schade nog niet vergoed.

De aan den benadeelde toegekende bevoegdheid om zich bij rechterlijk vonnis eene schadevergoeding te doen toekennen heeft in de praktijk dikwijls niet veel te beteekenen. Moest de veroordeelde door zijnen arbeid trachten den benadeelde zooveel mogelijk schadeloos te stellen, dan zou dit inderdaad als een groot voordeel mogen worden beschouwd.

De Staat zelf is daarbij volstrekt niet verplicht, de gevangenen gratis te voeden en te huisvesten.

hoewel dit in de praktijk steeds plaats vindt.

De veroordeelde moest den Staat voor zijn onderhoud in de gevangenis betalen; en mocht er dan nog iets van het verdiende overblijven, dan zou dit ten bate zijner familie kunnen worden aangewend.

De veroordeelde toch, die de gevangenis binnenkomt, komt er als een achterstallig schuldenaar, verplicht om door zijnen arbeid zooveel mogelijk de schulden te vereffenen, die hij tegenover de maatschappij, zijn slachtoffer en zelfs tegenover zijne familie, die misschien door zijne misdaad in ellende leeft, op zich genomen heeft. Iedereen buiten de gevangenis moet werken om in zijn onderhoud te voorzien; en waarom zou dan de gevangene hiertoe niet verplicht kunnen worden?

Zooals het nu is, neemt de staat al de zorg voor het onderhoud op zich, zoodat hij, die een misdrijf heeft begaan, zich niet meer daarover behoeft te bekommeren, hoe hij aan huisvesting, kleeding en voeding zal komen.

Men moet de uitgaven, die men voor hem doet, tot het minimum terugbrengen, en het cijfer der schadeloosstelling voor den staat en voor den benadeelde tot het maximum opvoeren. De gevan-

gene moet worden betaald naar den maatstaf van het loon van den vrijen arbeider en door zijnen arbeid zijn eigen brood verdienen. Van dat loon moet de Staat de kosten voor zijne huisvesting en kleeding aftrekken.

In de kas, die dient om den Staat en de slachtoffers schadeloos te stellen, moet twee derde van zijn loon worden gestort, terwijl een derde moet worden afgezonderd voor het onderhoud van zijne vrouw en kinderen.

Mocht hij deze niet bezitten, dan kan dit gedeelte òf aan den Staat vervallen, òf aan hem zelven worden uitgekeerd, al naarmate hij zich gedurende zijne gevangenschap gedragen heeft.

Iedere Staat kan voorts den gevangenis arbeid inrichten in overeenstemming met zijnen economischen toestand.

Zoo laat men in Italië [1]) b. v. de gevangenen veldarbeid verrichten, en dikwijls ook woeste gronden ontginnen. Voorts gebruikt men hen

[1]) Rapport de M. Henri Orilia, Major du Génie Militaire. Actes du congrès pénitentiaire international de Rome, Tome, Troisième, Première partie pag. 171—204.

voor het maken van kleederen en van huisraad, dat in de gevangenis noodig is, voor het bouwen van forten (zoo hebben gevangenen de forten te Civitavecchia afgebroken en de batterijen te Appia Pignatelli gebouwd) en gevangenissen en voor het aanleggen van wegen, en laat men hen ook gedeeltelijk in de mijnen werken. Alleen wanneer men alle gevangenen op deze wijze niet bezig kan houden, kan men de overigen voor den Staat doen werken, of voorwerpen doen vervaardigen, die voor den uitvoer bestemd zijn.

Gaat men aldus te werk, dan zal men, zoowel theoretisch als practisch een stelsel volgen, dat het meest aan de eischen der rechtvaardigheid voldoet; en dat zonder de belangen der veroordeelden geheel uit het oog te verliezen, aan de gemeenschap geeft wat haar toekomt en voor de individueele leden der gemeenschap zoo weinig mogelijk nadeelig is. In Frankrijk zendt men een groot deel der gevangenen naar de overzeesche gevangenissen, waardoor zij den vrijen arbeider in Frankrijk geene concurrentie aandoen; bij ons heeft men dit ook willen toepassen en zulks is zelfs nog voorgesteld bij de behandeling van ons

nieuw strafwetboek, doch het stuitte af op het bezwaar, dat wij geene geschikte koloniën bezitten om onze gevangenen heen te zenden [1]).

Zooals wij reeds vroeger gezegd hebben, moet het loon, dat den gevangene dient te worden uitgekeerd, ongeveer gelijk staan met het loon, dat de vrije arbeiders genieten. Door deze voortreffelijke maatregel zou toch een einde gemaakt worden aan de klachten der fabrikanten. Wel beklagen deze zich meestal op een algemeene en vage wijze over de concurrentie van den gevangenisarbeid, doch hun hoofdbezwaar is hierin gelegen, dat de loonen in de gevangenis lager zijn dan er buiten. Ter eere van de gevangenisbesturen zij hier nog vermeld, dat zij tot dusver steeds bereid gevonden werden de tarieven aan een onderzoek te onderwerpen, en gegronde grieven en klachten van fabrikanten weg te nemen indien dit hun eenigzins mogelijk was.

Voorts heeft de vorige Minister van justitie mr. Ruys v. Beerenbroek er de aandacht op gevestigd, dat de arbeid in de gevangenissen in de eerste plaats strekken moet tot voorziening in

---

[1]) Smidt Gesch. v. h. Wetb. v. Strafr. deel 1 bl. 149—154.

eigen behoeften der gestichten en tot vervaardiging van voorwerpen voor takken van 's Rijksdienst, en dat alleen bij gebrek hieraan arbeid voor rekening van particulieren mag worden toegelaten; terwijl de Minister ook op de moeilijkheid van den afzet en de onbedrevenheid der gevangenen het oog vestigde.

Men heeft hier te lande nog getracht aan de bezwaren der concurrentie tegemoet te komen door het doen vervaardigen van stroohulzen, die voor den uitvoer bestemd werden; dit had echter den ondergang der stroohulzenfabrieken ten gevolge, daar zelfs buitenlandsche firma's aan de gevangenisbesturen honderd duizenden stuks bestelden die vroeger door de vrije industrie werden geleverd. [1])

---

[1]) Zie het artikel in de N. R. Ct. (Ingezonden stukken) van 1 Dec. 1891 dat wij hier in zijn geheel laten volgen

Onrechtvaardige en overmachtige concurrentie der gevangenissen en rijkswerkinrichtingen tegen de particuliere nijverheid.

Mijnheer de Redacteur!

Met verbazing lees ik in de regeerings-antwoorden (staatsbegrooting voor 1892 hoofdstuk IV justitie), dat de gevan-

Het beste is naar artikelen te zoeken, die hier te lande niet of bijna niet worden vervaardigd,

---

genisbevolking die industrieelen arbeid verricht, niet talrijk is, en dus de particuliere nijverheid geen belangrijk nadeel toebrengt.

Dientengevolge zij het mij vergund, bij de aangevangen begrootings-debatten den minister en de Tweede Kamer op een belangrijk feit te wijzen.

Terwijl de particuliere stroohulzenmakerijen tengevolge van het dalen der prijzen bijna alle den arbeid staken, werken daarentegen de stroohulzenmakerijen in de rijkswerkinrichting te Hoorn en de strafgevangenis te Groningen met vele honderden gevangenen en verpleegden, voorzien van machinetjes en handapparaten, krachtig door, brengen vele millioenen stroohulzen in den handel, en maken zich hierdoor meester van de weinige groote afnemers van dit artikel, zoodat er voor de particuliere nijverheid niet veel orders overblijven. Wanneer zal er toch eens een einde komen aan die onrechtvaardige en overmachtige concurrentie? Waarom vervaardigt men niet voor rijksrekening met handwerk-stroohulzen, evenals met andere takken van arbeid bij de gevangenissen en rijks-werkinrichtingen geschiedt? waardoor de productie veel verminderen zal, en het doel om arbeid aan de gevangenen en verpleegden te verschaffen, eveneens bereikt wordt.

Het aanschaffen van raampjes om stroohulzen te vervaardigen, kan voor het rijk geen bezwaar opleveren, daar deze

en die bovendien in het buitenland bruikbaar zijn.

Nog beter ware het misschien, indien men in de gevangenissen artikelen liet vervaardigen die hier steeds uit het buitenland worden ingevoerd;

---

slechts een paar gulden per stuk kosten; evenmin het verkrijgen van débouché voor dit artikel, aangezien het rijk veel minder produceert dan de werkgevers enz.

Wat is dan toch de oorzaak dat men bij den gevangenisarbeid eene uitzondering met de stroohulzen-industrie maakt?

In de eerste plaats, omdat het voor den directeur van de gevangenis gemakkelijk is, dat er een werkgever is, die zijne gevangenen werk geeft, dan behoeft hij zich niet te bemoeien met dat lastige en zorgvolle werk en niet uit te zien om werk te verkrijgen, en ten tweede is het voor den adjunct-directeur, den opzichter van den arbeid, winstgevender, wat voor dezen karigbezoldigden ambtenaar zeer welkom is.

Het is dus begrijpelijk, dat directeur en adjunct-directeur bij een bezoek van commissiën of ambtenaren uit al hun kracht pleiten voor het behoud der hun zoo dierbare werkgevers en hulsjes; en dat zij het pleidooi winnen, blijkt maar al te goed uit de regeerings-antwoorden: (Staatsbegrooting voor 1892, Hoofdstuk IV, Justitie.)

In de hoop dat dit mijn schrijven ten goede moge komen aan de particuliere stroohulzen-industrie, daar ook deze minister van justitie in de Tweede Kamer reeds getoond heeft

men zou immers, aldus te werk gaande, met het buitenland concurreeren en dat zouden natuurlijk de Nederlandsche industrieelen niet kwalijk kunnen nemen. Leert men den gevangenen voorwerpen maken, die hier te lande niet vervaardigd worden, dan zal men ten eerste niet met den vrijen Nederlander concurreeren, en ten tweede nog dit voordeel hebben, dat de gevangenen, eenmaal weer in vrijheid gesteld en met het nieuwe werk vertrouwd geraakt, eene nieuwe industrie in Nederland te voorschijn kunnen roepen.

Als voorbeeld van zulk een artikel zou men »speelgoed« kunnen noemen, dat wij nu geheel en al uit den vreemde krijgen. Wel zou het aanvankelijk eene aanzienlijke som kosten den gevangenen de vervaardiging hiervan of van een dergelijk artikel te leeren en hen van alle noodige werktuigen te voorzien; de kans bestaat echter dat de

---

veel belang in dezen tak van arbeid te stellen, teeken ik onder dankbetuiging voor de plaatsruimte in uw geacht blad,

Met hoogachting

Uw dw. dienaar,

H. J. Dienelaar.

Huize de Eekhof bij *Groenlo*, 25 November 1891.

uitkomst al deze moeite en kosten voldoende zou beloonen.

In 't algemeen valt het niet moeilijk iets af te keuren of de gebreken van iets aan te wijzen, zoodat beweringen van knappe mannen, als »concurreer nooit,« »verkoop nooit dan tegen marktprijs,« »door voor het Rijk te laten werken, wordt de zaak niet opgelost,« gezegden, die een ieder zeker met mij axioma's zoude noemen, ons geen stap verder brengen.

In anderen is het daarom des te meer te prijzen, dat zij, al weten ze dat de zaak voor geen algeheele oplossing vatbaar is, toch hunne beste krachten er voor over hebben om naar middelen te zoeken, waardoor aan de opgenoemde bezwaren wordt tegemoet gekomen.

Wil men dit werkelijk doen, dan moet men de moeilijke taak aanvaarden om van alles zoo volledig mogelijk op de hoogte te komen, en moet de Regeering zooveel mogelijk haren krachtigen steun daarbij verleenen.

Alleen een onderzoek van regeeringswege in te stellen en waarop dan ook reeds werd aangedrongen zal de gegevens kunnen verschaffen, welke voor

een zoo goed mogelijke oplossing van het vraagstuk worden vereischt.

Ik voor mij wensch mijne poging om het voor en tegen in deze quaestie uit een te zetten, te besluiten met het doen van eenige losse mededeelingen omtrent den gevangenis-arbeid in Nederland.

Dat ik tot het geven der bijzonderheden, welke ik in § 4 laat volgen, in staat ben dank ik aan de welwillendheid van de directeuren van eenige der groote gevangenissen in ons land.

---

§ 4. Enkele mededeelingen omtrent den gevangenis-arbeid in Nederland.

In de meeste groote gevangenissen in ons land wordt zoowel rijks-arbeid als arbeid voor particulieren verricht. Dit geschiedt o. a. te Groningen, Arnhem, Rotterdam, Breda, Scheveningen, Gorinchem en Utrecht, terwijl in de straf-gevangenis te Leeuwarden alleen rijks-arbeid verricht wordt.

In Scheveningen worden alleen de vrouwen met rijks-arbeid bezig gehouden en wel met breiwerk. Overigens wordt aldaar niet anders gewerkt dan voor particulieren Ieder particulier, die wil, kan naar den directeur gaan en hem vragen, of hij dit of dat werk voor hem wil of kan doen verrichten.

In gewone gevallen beslist de directeur hierover zelf; is het om de een of andere reden moeilijk hierover te beslissen, dan treedt hij in

overleg met de commissie van administratie, die dan bepaalt, of dat werk in de gevangenis al dan niet gemaakt mag worden.

Vraagt men, welk soort van arbeid wordt er al zoo in de gevangenissen verricht, dan is hierop het antwoord, dat dit geheel afhangt van de gevangenen, die op een zeker tijdstip aanwezig zijn. Heeft de directeur onder zijne gevangenen veel kleermakers, dan zal hij natuurlijk aan een verzoek om kleeren te doen vervaardigen, kunnen voldoen, even zoo zal hij een verzoek om deuren of kasten te doen maken, kunnen inwilligen, als hij onder zijne gevangenen veel timmerlieden heeft.

Het loon, dat de gevangenen krijgen, kan niet met absolute zekerheid worden aangegeven, en is evenzeer als bij de vrije arbeiders afhankelijk van hunne bekwaamheid en hunnen ijver.

Alleen kan hier vermeld worden, dat het tarief door de Regenten wordt vastgesteld, en dat bij arbeid voor particulieren, die gelijksoortig is aan rijks-arbeid, ook een gelijksoortig tarief wordt toegepast. Is de gevangenis-arbeid gelijksoortig aan een tak van den vrijen arbeid, dan is toch het tarief altijd iets lager, omdat veel verknoeid

wordt en de gevangenen meestal ongeoefend zijn.

Om b. v. maar eens bij de kleermakers te blijven, zoo zal een directeur de beste van hen voor eene groote confectiezaak laten werken en de minder goede herstelwerk doen verrichten; het is natuurlijk, dat de laatste minder zullen verdienen dan de eerstgenoemde. Ook zal het invloed hebben op het loon, of een kleedingstuk meer of minder fijn moet worden afgewerkt.

Hoeveel werk een gevangene echter ook verricht, zijn loon mag niet meer bedragen dan 25 cents per dag; al wat hij meer verdient komt ten bate van het Rijk.

In het algemeen wordt bij ons in de gevangenissen geen werk verricht, indien zulks niet besteld is, zoodat men niet zeggen kan, dat het Rijk maar laat werken om te kunnen verkoopen. In dit opzicht concurreert dus bij ons de gevangenisarbeid niet met den vrijen arbeid [1].

De ondernemer, die in de gevangenissen laat

---

[1]) Zie daaromtrent nog de opmerking van den minister van justitie in de memorie van antwoord op zijne begrooting over 1892.

arbeiden, moet voor alles zorgen, zoowel voor grondstoffen als voor werktuigen, kortom, voor alles wat tot het verrichten van dien arbeid noodig is. Ook moet hij alles in de gevangenis laten brengen, en het werk, als het gereed is, weer laten afhalen hetgeen met het oog op de afgelegen ligging der gevangenissen, dikwijls met groote kosten gepaard gaat.

Aldus zal het voor ondernemers, uitgezonderd voor diegenen, die zich in de onmiddellijke nabijheid van de gevangenis bevinden, meestal meer nadeel dan voordeel opleveren, wanneer ze in de gevangenissen laten werken; want al mogen de arbeidsloonen er iets minder zijn, de transportkosten zijn des te hooger.

En gesteld nu eens dat die ondernemers er werkelijk eenig voordeel mede behaalden, dan zou zulks nog zoo erg niet zijn.

De burgers van den staat dragen en betalen te zamen alle onkosten en uitgaven voor de gevangenissen.

Zou het nu wel zoo onbillijk zijn, indien enkele ondernemers een klein voordeel behaalden door in gevangenissen te laten arbeiden; als wij in aanmerking nemen, dat zij toch ook voor hun deel in die alge-

meene kosten bijdragen en tevens een nuttig werk verrichten door de gevangenen bezig te houden?

Maar in menig geval verkrijgen zij dit voordeel niet.

Het geval heeft zich bij ons in eene gevangenis voorgedaan, dat een timmerman den directeur verzocht, of hij eens 25 kastjes voor hem zou kunnen laten maken. De directeur, die onder zijne gevangenen eenen goeden timmerman had, willigde het verzoek in en men kwam overeen, dat voor ieder kastje *f* 2.50 zoude betaald worden. Na korten tijd kreeg de timmerman reeds berouw over zijne bestelling, toen hij n.l. tot de ontdekking kwam, dat hij ze door den vrijenwerkman met genoegen voor *f* 1.75 per stuk kon laten vervaardigen.

Ook een groot bezwaar voor eenen particulier, die in de gevangenis laat arbeiden, is dat hij nooit zeker is het werk op eenen vooraf bepaalden tijd klaar te krijgen, aangezien de directeuren zich hiertoe nimmer verbinden en wel om de dood eenvoudige reden, dat hun dit onmogelijk is. Nog onlangs gebeurde het dat een directeur al weder van eenen timmerman het verzoek kreeg, een zeker aantal deuren voor hem te laten maken. De

directeur, die eenen goeden timmerman in zijn gesticht had, gaf aan het verzoek gehoor, doch weigerde zich te verbinden de deuren op eenen bepaalden datum af te leveren. Het bleek spoedig dat hij juist gezien had; want de timmerman kreeg een paar weken na de bestelling gratie, ging de poort uit en wenschte den directeur goed succès met zijne deuren.

Bij ons leggen voorts de besturen er zich zooveel mogelijk op toe alles, wat in de gevangenissen noodig is, door de gevangenen te laten verrichten.

Voorts worden voor rekening van het Rijk in de gevangenissen vervaardigd de kleeding der gevangenen, de kleeding en het schoeisel van de Rijksveldwachters en de kleeding (geen schoeisel) der post- en telegraafboden terwijl voor deze laatsten tevens tasschen en de blikken platen, die ze op de borst dragen, worden gemaakt.

Voor de departementen van oorlog en marine worden eveneens vele benoodigdheden gefabriceerd.

Voor particulieren worden gemaakt: passement, matten, stoelen, rozenkransen, lucifersdoosjes, stroohulzen, enz.; terwijl er ook voor hunne rekening erwten en koffijboonen verlezen, zakken en

enveloppen geplakt, netten gebreid worden enz.

Men heeft bij ons om zooveel mogelijk de concurrentie te vermijden, eene proef genomen met het doen vervaardigen van kinderspeelgoed in de gevangenissen; deze proef echter is in zooverre mislukt; dat het speelgoed veel te duur werd.

Voor eenen kruiwagen moest men in den winkel 40 cents en in de gevangenis *f* 1.40 betalen.

Toch heeft men nog op het oogenblik in de Rijkswerkinrichting te Hoorn een speelgoedmakerij, waar de H.H. van Raaben en Co. laten werken, terwijl de H.H. Jennesse en Co. in dezelfde Rijkswerkinrichting eene stroohulzenmakerij hebben.

Ten slotte nog dit.

Naar aanleiding van de nota van inlichtingen, door den minister van justitie (Ruys van Beerenbroek) aan de Tweede Kamer ingezonden, op het adres van Van der Voort en Co. te Groningen en andere fabrikanten van stroohulzen, betreffende de concurrentie door het vervaardigen van die voorwerpen in de rijks-werkinrichtingen te Hoorn, de particuliere nijverheid aangedaan; heeft de commissie uit de Kamer in wier handen deze nota werd gesteld haar rapport uitgebracht in de

vergadering van 26 Mei 1891. [1]) Zij komt aan het slot van dit rapport tot het volgende voorstel:

1e. den minister van justitie dank te zeggen voor de door hem verstrekte inlichtingen;

2e. hem in overweging te geven de benoeming eener commissie, om te onderzoeken, in hoever door den arbeid in de gevangenissen en rijkswerkinrichtingen afbreuk wordt gedaan aan den arbeid in de vrije maatschappij, en door welke maatregelen de aldus gevoerde concurrentie tot zoo gering mogelijke afmetingen, zou kunnen worden beperkt. Zij meent, dat een opzettelijk onderzoek, ingesteld door eene commissie, waarin deskundigen, zoowel op het gebied van den gevangenis arbeid als op dat der nijverheid zouden zitting hebben — een onderzoek dat niet enkel den toestand hier te lande zou omvatten. maar zich ook zou uitstrekken tot andere landen, waar men met soortgelijke moeilijkheden te kampen heeft — van groote waarde wezen zou. Daardoor zouden de ervaringen, op verschillende plaatsen

[1]) Het rapport is te vinden in de Handelingen van de Staten-Generaal in de Bijlagen 1890—1891 N°. 70, N°. 3 blz. 3.

en in verschillende richting opgedaan, kunnen worden geraadpleegd en aan elkander getoetst. Daarbij zouden de middelen en wegen kunnen worden opgespoord, om op zich zelf niet ongegronde grieven weg te nemen binnen de grenzen der mogelijkheid. Daarmede zou, indien de resultaten van het onderzoek werden openbaar gemaakt, in allen gevalle zoo helder mogelijk licht worden ontstoken over eene zaak, die, van onmiskenbaar belang, velen in den lande verontrust, doch waarover slechts bij voldoende kennis der feiten deugdelijk kan geoordeeld worden.

Intusschen is, nadat dit denkbeeld schriftelijk aan de aandacht van den minister onderworpen werd en voordat de conclusie in beraadslaging kwam, de minister Ruys afgetreden.

Uit het antwoord van zijne opvolger, den minister Smidt, reeds hierboven in eene noot vermeld, is gebleken, dat deze een zoodanig onderzoek niet noodig acht. Er zal dus, mijns inziens ten onrechte, vooreerst nog wel niet aan worden gedacht, om aan het denkbeeld der commissie uit de Tweede Kamer uitvoering te geven.

STELLINGEN.

I.

De man kan door te doen blijken dat zijne vrouw zijne bewilliging tot het verrichten der bij art. 164 B. W. bedoelde handelingen niet heeft, aan de onderstelling van dit artikel hare kracht ontnemen.

II.

Art. 1401 B. W. is niet van toepassing op de daad van hem, die bij het plegen daarvan op grond van krankzinnigheid niet toerekeningsvatbaar was.

III.

Art. 1950 B. W. behoort te worden afgeschaft.

IV.

Ook na het faillissement van den betrokkene kan een wisselbrief rechtsgeldig geendosseerd worden.

V.

De gefailleerde is bevoegd na verwerping van zijn akkoord een tweede akkoord voor te stellen.

VI.

Op den gewezen koopman kan lijfsdwang worden toegepast voor handelsschulden, aangegaan toen hij koopman was.

VII.

Bij de toepassing van art. 344 Burgerl. Rechtsv. behoeft de gedaagde in hooger beroep de termijnen, voor de dagvaarding gesteld, niet in acht te nemen.

VIII.

Het ware wenschelijk dat de wet het pro deo recht ook toekende aan vreemdelingen, die hier te

lande gevestigd zijn en de cautio judicatum solvi alleen werd voorgeschreven voor hier te lande niet gevestigde vreemdelingen.

IX.

De bepaling van art. 265 lid 3 Wetboek v. Strafrecht is niet van toepassing bij eene vervolging wegens het misdrijf van art. 268 Wetboek v. Strafrecht.

X.

Ook wanneer blijkt dat een kind tusschen 10 en 16 jaar met oordeel des onderscheids heeft gehandeld, behoorde de rechter de bevoegdheid te hebben, te bepalen dat het kind na de op te leggen gevangenisstraf te hebben ondergaan in een rijksopvoedingsgesticht worde geplaatst.

XI.

De rechtbank mag, na krachtens art. 212 Wetb. v. Strafv. te hebben bevolen dat het onderzoek zal worden hervat, bij dat onderzoek niet krachtens art. 193 Wetb. v. Strafv. eene nadere instructie gelasten.

XII.

De regeling, in het Wetb. v. Strafv. omtrent de toepassing van de preventieve hechtenis gegeven, vereischt dringend herziening.

XIII.

Art. 4 Grondwet verbiedt de uitlevering van eigen onderdanen niet.

XIV.

Het ware wenschelijk aan den Raad der Gemeente invloed te geven op de benoeming van den burgemeester.

XV.

Eene goede sociale wetgeving behoort te rusten op het beginsel van bescherming der economisch zwakkeren.

XVI.

Vrijwillige beperking der geboorten is in het belang der maatschappij.